

УДК 334.012.64

О.М. Деренко, асистент ПДАГУ

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглядаються питання розвитку малих підприємств Хмельницької області, визначено фактори, що стримують розвиток малого бізнесу, окреслено пріоритетні напрямки ведення підприємницької діяльності.

Ключові слова: *малі підприємства, підприємництво, підприємницька діяльність, малий бізнес, суб'єкти малого підприємництва.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. При формуванні ринкових відносин важливе значення має створення і розвиток малих підприємств. Світовий та вітчизняний досвід свідчать про їх суттєвий вплив на економіку країн. Такі підприємства сприяють розвитку конкуренції, створюють нові робочі місця, наповнюють ринок товарами та послугами, стримують монополізм і формують новий соціальний прошарок підприємців-власників.

На шляху функціонування малих підприємств є цілий ряд проблем, що стримують їх розвиток і ефективність господарювання. Тому актуальним залишається пошук шляхів для підтримки і стимулювання суб'єктів малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вивчення різних аспектів підприємництва, тенденцій та перспектив розвитку малих підприємств розглядаються в наукових працях таких вчених як З.С. Варналій, Л.І. Воротіна, В.М. Гець, Т.В. Греджева, В.К. Збарський, І.А. Максименко, Й.П. Петрович, Г.Б. Поляк, С.І. Румянцева, І.В. Сорока, Н.Г. Чумаченко та ін. Поряд з цим важливим залишається визначення головних перешкод на шляху підприємницької діяльності та розробка заходів для подальшого ефективного функціонування суб'єктів малого підприємництва.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу діяльності малих підприємств Хмельницької області, виявлення причин гальмування розвитку малого підприємництва та пошук шляхів для подальшого їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в Україні ще залишається гострим питання розвитку малого підприємництва, яке є важливим структурним елементом ринкової економіки і вагомим чинником формування демократичного суспільства. Завдяки розвитку малого підприємництва в економіці відбувається формування ринково-конкурентного середовища, становлення середнього класу, через створення нових робочих місць послаблюється проблема зайнятості та знижується соціальна напруга у державі. Розвиток малого підприємництва має стати одним із пріоритетних напрямків діяльності всіх гілок влади в Україні [4, с. 140-153].

Згідно Закону України „Про державну підтримку малого підприємництва” від 19.10. 2000 року № 2063-III (із змінами, внесеними згідно із Законом № 523-VI від 18.10. 2008 р.) суб'єктом малого підприємництва вважаються фізичні особи, зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб, а обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн. грн. [1].

За інформацією Головного управління економіки Хмельницької обласної державної адміністрації, в регіоні діє понад 6500 малих підприємств, що становить майже 92% від загальної кількості підприємств області. Протягом 2010 року суб'єктами малого бізнесу відраховано до загального бюджету 408 млн. гривень податків та зборів. Слід додати, що комплексною оцінкою розвитку малого підприємництва за 2009 рік область віднесено до групи „переслідувачів лідерів” – 10-те місце серед регіонів України [5].

Розглянемо динаміку кількості малих підприємств на 10 тис. наявного населення по Україні і Хмельницькій області за період 2000-2009 рр. (рис. 1).

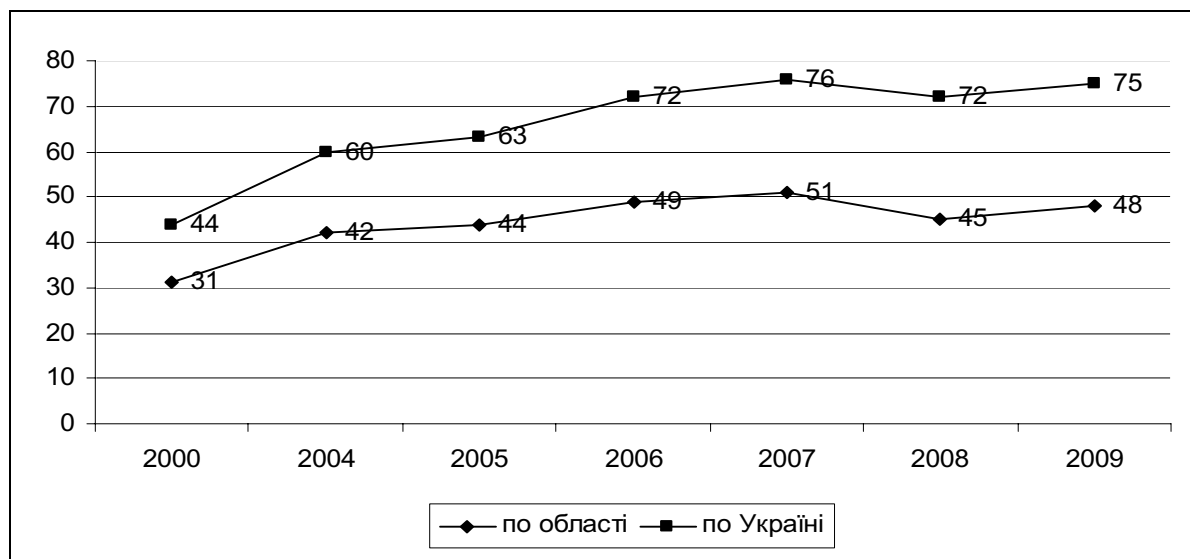

Рис. 1. Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення

Джерело: [6]

Провівши аналіз кількості малих підприємств на 10 тис. наявного населення, видно позитивну динаміку їх кількісного зростання за період 2000-2009 рр. Загальна кількість таких підприємств по Україні 2009 року становила 75 одиниць, що на 31 одиницю або 70,4% більше показника 2000 року. По області зростання становить 17 одиниць або 54,8%.

Уповільнення темпів кількісного зростання малих підприємств спостерігається 2008 року. Так, порівнюючи показники 2008 і 2007 р., кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення по Україні зменшилась на 4 одиниці (5,3%), а по області – на 6 одиниць (11,8%). Кількість малих підприємств 2009 року збільшилась, проте досягти рівня 2007 року все ж не вдалося. Основною причиною зменшення кількості малих підприємств, на нашу думку, є вплив фінансово-економічної кризи в Україні.

Кількість найманих працівників малих підприємств Хмельницької області протягом 2000-2009 рр. зросла на 1847 осіб або 4,4% (табл. 1). Проте слід зазначити, що з 2007 р. відбувається скорочення даної категорії працівників. Так, 2009 р. у порівнянні з 2008 зменшення найманих працівників становило 1850 осіб (4,1%), а проти 2007 р. – 3498 осіб (7,4%). Скоротилась кількість найманих працівників у розрахунку на одне підприємство на 2 особи або 22,2%.

Таблиця 1

Кількість найманих працівників на малих підприємствах

Показники	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Кількість найманих працівників, осіб	41836	47049	50285	47181	45533	43683
– відсотків до попереднього року	106,4	96,0	106,9	93,8	96,5	95,9
– у розрахунку на одне підприємство, осіб	9	8	8	7	8	7
– відсотків до кількості найманих працівників підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності	13,0	24,1	29,2	29,8	30,9	32,7

Джерело: [2, с. 219]

Частка найманих працівників на малих підприємствах у загальній кількості найманих працівників на підприємствах – суб'єктах підприємництва протягом періоду досліджування збільшувалась і 2009 р. становила 32,7% проти 13,0% 2000 р. і 24,1% – 2005 р.

Структуру кількості найманих працівників малих підприємств Хмельницької області за видами економічної діяльності 2009 року розглянемо на рисунку 2.

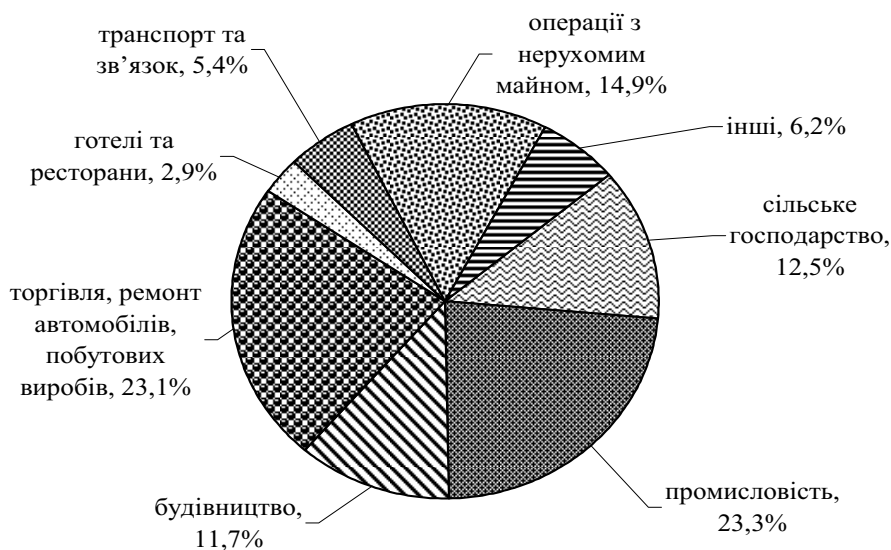

Рис. 2. Структура кількості найманих працівників малих підприємств за видами економічної діяльності

Джерело: [1, с. 221]

Найбільша кількість найманих працівників малих підприємств зосереджена у промисловості – 23,3%; торгівлі та ремонті автомобілів і побутових приладів – 23,1%. Значна частка найманих працівників у таких видах діяльності як операції з нерухомим майном – 14,9%, сільське господарство – 12,5 і будівництво – 11,7%.

Провівши аналіз основних показників розвитку малих підприємств області, видно чітку тенденцію зростання обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) протягом 2000-2009 рр. (табл. 2). Так, 2009 р. даний показник становив 5421,6 млн. грн., що у 7,1 раза більше, ніж 2000 р. та у 4 рази більше в порівнянні з 2005 р. Проте 2009 р. у порівнянні з попереднім роком відбулося зменшення обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) на 690,6 млн. грн. або 11,3%.

Якщо проаналізувати питому вагу реалізації продукції (робіт, послуг) малими підприємствами у порівнянні з даним показником по економіці в цілому, то видно позитивну динаміку зростання. Частка малих підприємств 2000 р. в обсягах реалізації продукції (робіт, послуг) становила 14,1%, а 2009 р. – вже 25,8%.

Таблиця 2

Основні показники розвитку малих підприємств

Показники	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.	758,3	1360,5	4013,5	5251,3	6112,2	5421,6
– відсотків до обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) по економіці в цілому	14,1	8,2	24,8	27,8	25,7	25,8
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	52,1	75,4	174,9	254,5	345,5	244,3
– відсотків до прибутку від звичайної діяльності до оподаткування по економіці в цілому	13,5	13,8	19,8	20,2	24,0	22,6
Збиток від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	64,5	99,8	165,3	199,2	377,6	470,9
– відсотків до збитку від звичайної діяльності до оподаткування по економіці в цілому	21,6	19,5	56,4	47,6	35,1	46,2
Питома вага підприємств, що одержали збиток, у відсотках до загальної кількості	40,9	33,6	32,4	31,2	35,8	38,2

Джерело:[2, с. 219]

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування збільшився на 192,2 млн. грн. (4,7 р.) у порівнянні з 2000 р. і на 168,9 млн. грн. (3,2 р.) у порівнянні з 2005 р. Слід також зазначити зменшення прибутку 2009 р. у порівнянні з 2008 на 101,2 млн. грн. або 29,3%.

Розмір збитку малих підприємств за період дослідження теж зростав і 2009 р. становив 470,9 млн. грн. Збільшення у порівнянні з 2000 і 2005 р. становить відповідно 7,3 та 4,7 раза. Питома вага підприємств, що одержали збиток до загальної кількості підприємств, 2009 р. становила 38,2% проти 40,9% 2000 р. та 33,6% 2005 р.

Проаналізуємо структуру реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств Хмельницької області за видами економічної діяльності 2009 року (рис. 3).

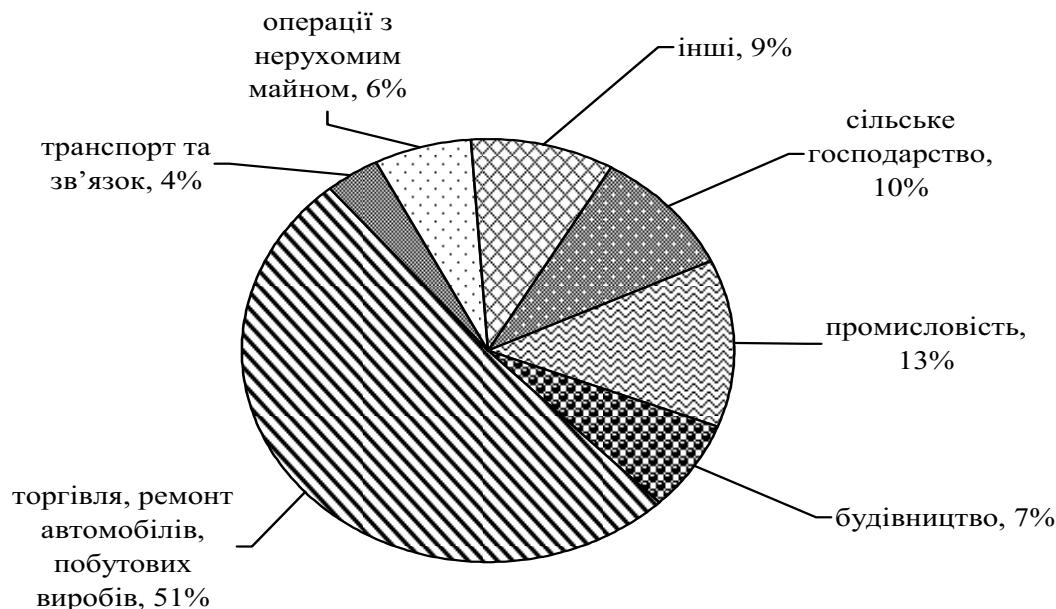

Рис. 3. Структура реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за видами економічної діяльності

Джерело: [2, с. 224]

Найбільша частка, а саме 51%, у структурі реалізованої продукції (робіт, послуг) належить підприємствам торгівлі, ремонту автомобілів і побутових виробів. Питома вага підприємств промисловості, сільського господарства та будівництва у структурі реалізованої продукції (робіт, послуг) становить відповідно 13, 10 і 7%.

Мале підприємництво, як найбільш типова форма організації економічного життя суспільства, має переваги і недоліки. До переваг організаційно-економічної форми підприємницької діяльності слід віднести швидке реагування на зміни кон'юнктури ринку, функціонування на локальному ринку, безпосередній зв'язок із споживачем, вузьку спеціалізацію на певному сегменті ринку товарів та послуг, можливість розпочати свій бізнес з відносно невеликим стартовим капіталом, більш повну самостійність, свободу та незалежність. З іншого боку малому підприємству властиві відносно низька прибутковість, висока інтенсивність праці, обмеженість власних коштів, що звужує межі виробництва та можливості залучення додаткових ресурсів [3, с. 126].

Факторами, що стримують розвиток малого бізнесу в Україні, на нашу думку, є недосконалість законодавчої бази щодо державної підтримки малого підприємництва, наявність значної кількості адміністративних бар'єрів на державному та місцевому рівнях, складність доступу до фінансово-кредитних ресурсів, недоліки існуючої системи оподаткування, інфляція, низька платоспроможність населення, недостатнє інформаційне та консультативне забезпечення, нерозвинена інфраструктура підтримки підприємництва та ін.

Слід також звернути увагу на недосконалість системи бізнес-освіти, важливу роль в якій повинні відігравати вищі навчальні заклади. Впровадження навчальних програм з основ підприємницької діяльності на базі загальноосвітніх, професійних, вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти носить загальний характер і залишається невирішеною проблема відсутності необхідних знань і навичок для ведення малого бізнесу.

Висновки. Подальший розвиток малих підприємств потребує формування сприятливого підприємницького середовища, дієвої державної підтримки, вдосконалення нормативно-правової бази, розвитку системи фінансової підтримки малого підприємництва, покращення режимів кредитування підприємців, впровадження регіональних програм підтримки малого підприємництва, розробки та реалізації заходів щодо інформаційного, консультативного і кадрового забезпечення, розвитку інфраструктури підприємництва, формування позитивної громадської думки щодо підприємництва тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності” від 18.09. 2008 року № 523-VI // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2009. – № 6.
2. Статистичний щорічник за 2009 рік / Головне управління статистики у Хмельницькій області. – 2009. – С. 218-231.
3. Рибчак Р.І. Теоретико-методологічні засади розвитку малого підприємництва в Україні // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Вип. 12(31) / наук. ред. І.К. Бондар. – К.: НДЕІ. 2003. – С. 122-126.
4. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. / за ред. А.С. Гальчинського. – К.: НІСД, 2003. – 328 с.
5. www.adm.km.ua.
6. www.ukrstat.gov.ua.

Аннотация. Рассматриваются вопросы развития малых предприятий Хмельницкой области, определены факторы, которые сдерживают развитие малого бизнеса, очерчено приоритетные направления ведения предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: малые предприятия, предпринимательство, предпринимательская деятельность, малый бизнес, субъекты малого предпринимательства.

Annotation. The questions of development of small enterprises of the Khmel'nicky area are examined, certainly factors which restrain development of small business, outlined priority directions of conduct of entrepreneurial activity.

Keywords: small enterprises, enterprise, entrepreneurial activity, small business, small business entities.

УДК: 338.516. 4. 009. 12

Л.С. Тихоліз, асистент ПДАТУ

РОЗВИТОК КОНКУРЕНЦІЇ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Проблеми формування глобального ринку та способи існування в ньому суб'єктів господарювання тісно пов'язані з розвитком суспільства нового типу, яке базується на продукуванні гармонізованих знань з використанням потужних інформаційних технологій. Сьогодні знання розглядаються як фактор виробництва, особливо за умови поширення концепції спільного створення цінності виробниками і споживачами продукції. Такий підхід передбачає перегляд точок зору на природу підприємства і конкурентних відносин.

Ключові слова: конкуренція, глобалізація, конкурентні переваги, виробник і споживач продукції, ринкове середовище, конкурентна боротьба, конкурентоспроможність продукції

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Під час переходу пострадянських країн до ринкової економіки декларувався принцип – надати рівні можливості всім, хто бажає займатися підприємницькою діяльністю на засадах певної економічної свободи. Реалізацію такої мети та існування ринкових відносин визначають два головних постулати:

- приватна власність на засоби виробництва, вироблювану продукцію, роботи й послуги;
- вільне ціноутворення за умови втручання держави в цей процес тільки в якихось екстраординарних випадках, що можуть спричинити зниження економічної безпеки країни.